

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Principles of World Politics

Pijpers, A.

Citation

Pijpers, A. (1977). Boekbespreking van: Principles of World Politics. *Acta Politica*, 12: 1977(4), 541-542.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451801>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451801>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het boek blijft dan ook nl. een monografie over de Ierse buitenlandse politiek, terwijl hij waarschijnlijk toch iets meer dan dat voor ogen heeft gehad. Als monografie blijft het werk overigens nog zeker de moeite waard. Fascinerend is bijv. te lezen hoe groot, zowel qua inhoud als qua procedure de invloed van Engeland op de Ierse buitenlandse politiek is gebleven, ondanks het feit dat successieve Ierse regeringen er steeds naar gestreefd hebben zich juist tegen Engeland en de Engelse politiek af te zetten. Boeiend is het ook kennis te nemen van het overwegend sterk conservatief-Katholieke karakter van de Ierse buitenlandse politiek, die de Spaanse burgeroorlog vnl. interpreteerde als een strijd van het Christendom (Franco!) tegen de vijanden van Christus. Pas in de laatste jaren begint daar enige verandering in te komen, zoals o.a. blijkt uit de door Ierland binnen de Verenigde Naties ingenomen standpunten, bijv. t.a.v. de kwestie van de vertegenwoordiging van China. Andere belangrijke elementen van de Ierse 'politieke cultuur' die door Keatinge worden onderstreept, zijn een sterke mate van nationalisme en een vnl. naar binnen gerichte houding op vele niveau's van het politieke systeem. Het valt nog te bezien in hoeverre het Ierse lidmaatschap van de EEG (als enige niet-NAVO lid!) hier blijvend verandering in zal brengen.

Het boek is kennelijk geschreven voor lezers die al enigermate vertrouwd zijn met de grondslagen van het Ierse politieke systeem, ook al wordt dat niet expliciet door de auteur gesteld. Dat blijkt bijv. uit zijn behandeling van de Ierse politieke partijen. Er wordt veel naar de partijen verwezen en er wordt zelfs een heel hoofdstuk aan gewijd, maar nergens vindt de buitenlandse lezer systematisch uiteengezet wat de grondbeginselen van Fianna Fáil, Fine Gael, Clann Na Poblachta en de andere partijen precies zijn en waarin zij zich van elkaar onderscheiden. Als men Keatinge's boek op zijn waarde wil schatten, doet men er goed aan zich eerst in de grondbeginselen van de Ierse partijpolitiek te verdiepen, te meer daar ministers van verschillende partijpolitieke achtergronden nogal verschillend gedacht blijken te hebben over de plaats van Ierland in de internationale politiek.

De schrijver houdt ervan zijn overigens in zuiver Engels geschreven boek met Ierse termen te verlevendigen. Ook de niet-kenner van het Gaelic zal het spoedig duidelijk zijn dat met 'Taoiseach' minister-president wordt bedoeld, terwijl de 'Oireachtas' het woord voor parlement is. Maar wat betekent precies Corás Tráchtála of 'Bord Fáilte'? Zou het gebruik van dit soort termen terug te voeren zijn op wellicht enigszins overdreven Ierse nationale gevoelens, ook bij de auteur van dit werk?

Impliciet huldigt de schrijver tenslotte een aantal opvattingen, die slechts af en toe, als het ware bij toeval naar voren komen. Parlementariërs dienen zich overwegend bezig te houden met wetgeving en niet in de eerste plaats op te treden als boodschappenjongens van hun kiezers (p. 232). Hierachter gaat een bepaalde opvatting schuil over de rol van parlementariërs die best een wat uitvoeriger en explicieter behandeling had verdiend. De politieke campagne n.a.v. het referendum over het Ierse lidmaatschap van de EEG wordt afgeschilderd als een 'politiek circus' (p. 290). Een wat uitvoeriger behandeling van het voor en tegen van een dergelijke referendum procedure zou niet overbodig zijn geweest.

De hier geuite kritiek neemt overigens niet weg dat het boek van Keatinge veel lezenswaardigs bevat over de buitenlandse politiek van een land dat zich overwegend in de marge van het Europese politieke gebeuren heeft bewogen.

P. R. Baehr

G. Modelski, *Principles of World Politics*, New York/London (The Free Press/Collier-Macmillan), 1972, -370 p.

Modelski's *Principles of World Politics* is opgebouwd uit drie delen: deel I behandelt de evolutie van de wereldpolitiek, deel II het nationale statensysteem, en deel III de principes van de wereldpolitiek. De drie delen verwijzen naar verleden, heden en toekomst (p. 21), een tamelijk precaire indeling voor een sociale wetenschapper. Bijzonder is dat er door het hele boek heen twee benaderingen worden gehanteerd. De ene komt overeen met de traditionele leer der internationale betrekkingen, de ander met een soort nieuwe 'paradigma', nl. de studie van de wereldpolitiek. Deze twee benaderingen verschillen naar studie-object en in wereldbeschouwelijk opzicht — daarover direct meer. Twee benaderingen dus in één monografie, dat lijkt zeer ongebruikelijk. En het is in ieder geval zeer verwarrend zodra blijkt dat de ene benadering door de ander heen gaat lopen. Helaas geeft de auteur bepaald niet scherp aan waar de ene benadering begint en de ander ophoudt. De twee draden zijn soms onontwaarbaar met elkaar vervlochten, ook al wekt hij de indruk dat deel II met de ene en deel III met de andere benadering overeenkomt. Modelski begint zijn boek met kritiek op de traditionele, gangbare, leer der internationale betrekkingen. Deze bestudeert slechts het interstatelijke aspect van de wereldpolitiek, met als gevolg dat oorlog, onrecht en wanorde op de voorgrond treden in de beschouwingen. De staatscentrische benadering van het wereldgebeuren levert een pessimistisch en scheef beeld op. Beter is het de wereld in zijn totaliteit te bestuderen.

Slecht een algemene studie van politiek en wereldpolitiek kan recht doen aan de gecompliceerde politieke werkelijkheid van de huidige wereldsamenleving. Het bijzondere is nu dat Modelski de traditionele leer weliswaar afwijst maar geenszins verlaat. Integendeel, een groot deel van zijn boek analyseert de wereldpolitiek volgens het traditionele staatscentrische 'paradigma'.

Ik zal hieronder eerst de draad van de traditionele benadering trachten te volgen, en dan die van de nieuwe benadering.

De wereldpolitiek start pas goed met de periode van globalisering, vanaf het jaar 900. Modelski vindt het paradoxaal dat juist in deze periode van globalisering de (nationale) staat is ontstaan, terwijl een globale politieke organisatie meer voor de hand zou hebben gelegen. De opkomst en het succes van de staat zijn het gevolg van oorlogen en de behoefte aan specifieke organisatorische diensten die voor moderne oorlogsvoering vereist zijn, d.w.z. staande legers en bureaucratieën. Eenmaal gevormd blijken deze staten net zoals elke andere organisatie ten eerste belang te hebben bij eigen voortbestaan en autonomie, met als gevolg dat elke staat zijn centrale functie als oorlogsorganisator tracht te verzekeren en te verbeteren. Zodoende ontstaat de vicieuze cirkel van oorlog — staatsvorming — bewapening — onveiligheid — oorlog — verdere staatsontwikkeling, kernthema van Modelski's boek.

De 'nationalisering' van de staat, het proces waarbij steeds meer lagen van de bevolking loyaliteit gaan betrachten aan het centrale staatsgezag, zorgde voor bekrachtiging van de vicieuze cirkel. Al met al ging het systeem van nationale staten steeds meer het wereldtoneel domineren, met als gevolg dat locale en globale organisaties qua hulpmiddelen en kracht ver achter bleven.

De auteur analyseert de nadelige consequenties van deze dominantie van staten

voor orde, recht, en gelijkheid in de wereld. Met name de omstandigheid dat in het statensysteem telkens weer grote mogendheden naar voren blijken te komen leidt tot accumulaties van militaire en economische macht en daardoor tot meer ongelijkheid, wanorde en onvrede. Deze hele redenering weet de auteur met instructieve empirische gegevens te onderstrepen. Had hij zich tot dit kernthema beperkt volgens deze ene benadering, dan kon zijn boek zeker aantrekkelijk genoemd worden. Zoals gezegd loopt er echter door het hele boek een tweede draad. Deze komt overeen met een soort nieuw 'paradigma': 'the general study of politics and world politics'. Onder wereldpolitiek verstaat Modelski 'the set of activities that is concerned with the achievement of order and justice for world society' (p. 11). Het is logisch dat als je zo'n 'set of activities' tot studie-object neemt, je een wat optimistischer beeld van de wereld verkrijgt dan het traditionele. Deze tweede benadering mondt uit in de 'principles of world politics'. Deze principes zijn, anders dan men van de auteur van *A Theory of Foreign Policy* zou mogen verwachten, niet theoretisch van aard, maar normatief. De wereld moet verbeterd worden volgens zes principes. De belangrijkste daarvan zijn: doorbreking van de vicieuze cirkel van het nationale statensysteem, en het creëren van een gecompliceerd geheel van netwerken. Onder netwerken verstaat Modelski 'systems of equal-status relationships' (p. 88).

De nieuwe benadering of wereldaanshouwing bevat ook een sterk utopisch element: 'Modern social science has given realism the tools for becoming more perceptive; but realism must also be informed by a vision of a better world. It needs a good strong dose of utopia, as well as a steady diet of optimism and faith, so that the world can truly be made a better place' (p. 361).

Het behoeft nauwelijks meer gezegd te worden dat deze tweeslachtige opzet van het boek (in combinatie met de sterke dosis utopie) de nodige begripsverwarring en tegenstrijdigheden oplevert. Concepten, modellen, typologieën en principes buitelen over elkaar heen zonder dat hun onderlinge relatie altijd precies duidelijk wordt. Op belangrijke punten spreekt Modelski zich tegen. Op p. 291 bijv. introduceert hij drie typen oorlog: globale, nationale en locale. Even verder acht hij het wenselijk om maar twee typen te onderscheiden, nl. enerzijds globale oorlogen die het voortbestaan van de mensheid bedreigen, en anderzijds nationale en lokale oorlogen die dat niet doen. Weer verderop kan men lezen dat globale oorlogen tot nu toe het voortbestaan van de mensheid niet hebben bedreigd. Op p. 308 wordt de lezer tenslotte geconfronteerd met een vierde type oorlog, nl. regionale oorlogen. Het centrale begrip wereldpolitiek neemt beurtelings twee bekentenissen aan: wereldwijde politiek of 'principiële' politiek (op wereldschaal). Op p. 277 blijkt dat de huidige wereld *niet* het treffendst getypeerd kan worden als een systeem van nationale staten, een waarneming die strijdt met zijn betoog over de vicieuze cirkel en met de bewering op p. 250 dat het systeem van nationale staten 'now at its peak' is. De auteur heeft met zijn 'principiële' benadering een in aanzet zeer interessante analyse van de ontwikkeling van het internationaal systeem vertroebed.

Alfred Pijpers

Henk Dekker, *Kernthema's voor maatschappijleer*, Leiden (Nederlandse Bibliotheek voor Onderwijskunde, deel 9, L. Stafleu & Zoon), 1976, xi + 113 p., f 17,50.

Het vak maatschappijleer komt sinds 1968 voor op het lesrooster van scholen voor

voortgezet onderwijs. Het neemt daar echter een bescheiden plaats in; de leerlingen krijgen slechts één jaar lang gedurende twee lessen per week maatschappijleer. Door leerlingen wordt het vak veelal van weinig belang geacht; maatschappijleer is immers geen examenvak? Onder leraren bestaat er geen duidelijkheid over doel en inhoud; is maatschappijleer nu een kennisvak, een vak dat vaardigheden ontwikkelt of een vak dat attitudes ontplooit? Deze problemen zijn voor *Henk Dekker* aanleiding geweest het werkje *Kernthema's voor maatschappijleer* te schrijven. Het is een poging structuur en inhoud van het vak maatschappijleer te verduidelijken.

Een groot gedeelte van deze uitgave wordt ingeruimd voor een geschiedschrijving van het vak maatschappijleer. Dit deel is te omvangrijk. Het levert geen bijdrage aan het inzicht omtrent structuur en inhoud van maatschappijleer. Uit dit gedeelte blijkt, dat de Conferentie over maatschappijleer van de Werkgemeenschap van Opvoeding en Onderwijs van 1962 van bijzonder belang is geweest; er zijn toen vele denkbeelden omtrent het vak geformuleerd. De meer officiële opvattingen omtrent maatschappijleer zijn nogal teleurstellend. Het voorstel Leerplan Rijksscholen voor Maatschappijleer van 1968 met name is uiterst summier. Een Discussie-nota van 1972 van een Commissie Modernisering Leerplan Maatschappijleer (CMLM) blijkt niet meer dan een inventarisatie van reeds bekende standpunten met betrekking tot maatschappijleer. In 1974 geeft deze CMLM een Rapport uit, dat als een oppervlakkige onderwijskundige en vakdidactische aanvulling op de Discussie-nota beschouwd moet worden. Een Advies van de CMLM inzake een onderwijsplan voor het vak maatschappijleer van 1975 is een herziene aanvulling op het eerder genoemde Rapport; er wordt slechts in algemene zin geschreven over de zogenaamde informatie-gebieden: sociale ervaringswereld, sociale beheersing, sociale ongelijkheid en sociale verandering.

Aan de hand van een in 1975 gepubliceerde 'Terreinafbakening van Maatschappijleer' van aan Nederlandse universiteiten verbonden vakdidactici maatschappijleer komt Dekker in een laatste hoofdstuk tot een overzicht van door leerlingen te werken leerstof. Dit gedeelte, dat de uitgave van het werkje moet rechtvaardigen, is te kort. De auteur komt niet aan concretisering van zijn denkbeelden toe. Het doel van maatschappijleer is, volgens Dekker, sociale en politieke vorming. Deze doelstelling moet middels zeven thema's verwerkelijkt worden. Lessen maatschappijleer over politiek, primaire samenlevingsvormen, onderwijs, massacommunicatie-media, arbeid, jeugdsubculturen, seksualiteit en maatschappij dienen de leerlingen informatie te verschaffen over sociaal-politieke structuren en processen. De auteur blijkt veel belang te hechten aan kennis; hij stelt, dat wanneer leerlingen zicht hebben op bedoelde structuren en processen, zij kunnen 'nagaan wat er zou dienen te gebeuren om hun eigen samenlevingssituaties in de door hen gewenste richting te veranderen en om een bijdrage te leveren aan de tot standkoming van een democratische, rechtvaardige en gezonde maatschappij' (blz. 88-89). Bij elk van de thema's wordt een overzicht gegeven van een groot aantal kernbegrippen, waarvan de relevantie voor het inzicht in sociaal-politieke structuren en processen overigens niet steeds duidelijk is.

Voor een eerste oriëntatie op het vak maatschappijleer is het werkje van Dekker alleszins geschikt. Uit algemeen-onderwijskundig en vakdidactisch oogpunt bezien zou evenwel nadere informatie verlangd mogen worden, met name over geoperationaliseerde doelstellingen, onderwijsleermiddelen, didactische werkvormen, leerstofsequenties en evaluatie-mogelijkheden. Veel meer dan 'Kontouren van een leer-